

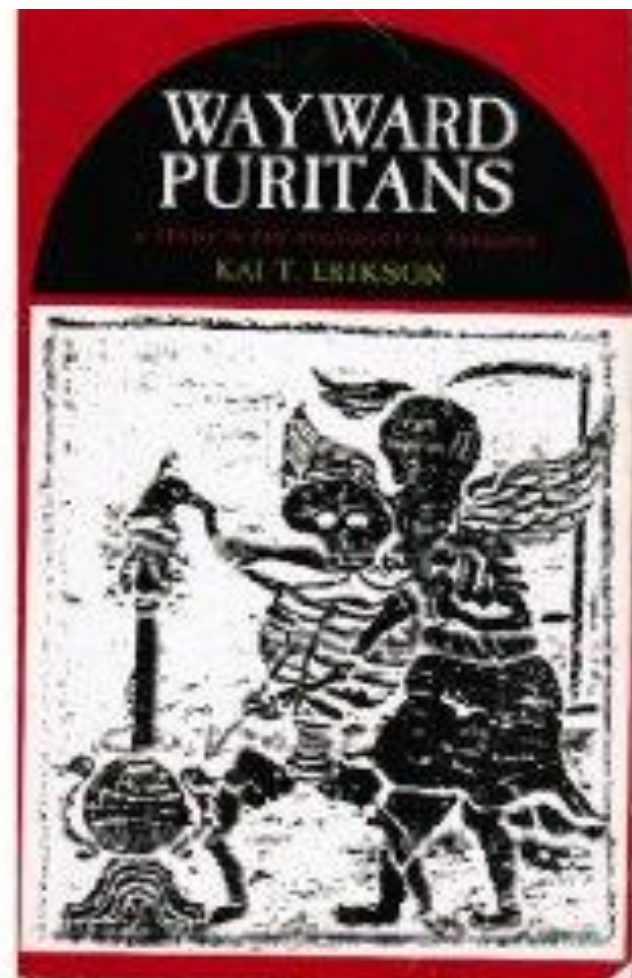
Moralske panikker

Annick Prieur

Februar 2010

Klassisk eksempel: Hekseprosess

- Kai Erikson: Funksjonalistisk forklaring på hekseprosser blant puritanere på 1600-tallet i Massachussets.
- Durkheims teori om at normbrytere tjener til å tydeliggjøre normer, og straffen av dem til å sørge for at andre holder seg innenfor grensene.
- Hvert samfunn har spesifikk identitet og spesifikke grenser.

- I en av disse prosessene ble 150 arrestert og enda fler mistenkt for hekseri, 29 ble dømt og 19 hengt. Mange hadde tilstått, og angitt andre.
- Utløst av at to småjenter oppførte seg merkelig og voldsomt, og ble antatt å være blitt forhekset av 3 marginaliserte kvinner. Senere ble særlig eiendomsbesittende kvinner utsatt for mistanke.
- Erikson studerte tre slike “kriminalitets”-bølger i det puritanske samfunn, og viste hvordan reaksjonene var funksjonelle for dette samfunnet.

- Da dette samfunns viktigste normer var religiøse, var det også religiøse normbrudd som var de alvorligste, og de ble hardt straffet. Normhåndheverne var religiøse ledere, som straffet i henhold til deres bibelfortolkninger.
- Negative hendelser alltid tolket som tegn på Guds vrede.
- I en situasjon med hurtige endringer, befolkningstilvekst, press på eiendomsfordeling og usikkerhet overfor framtida bredte det seg en frykt for at Gud ville straffe dem.
- En kriminalitetsbølge som smittsomt hekseri tjente til å forene samfunnet og å fokusere på nytt på religiøse verdier. Alle måtte være veldig påpasselige med livsførsel for ikke å bli mistenkt for hekseri.
- På den måte tjente reaksjonen til å bevare samfunnets grenser og styrke dets enhet.

Eks.: Seksuell omgang med dyr

- Jonas Liljequist (historiker)
- 1751-1778: 156 svensker halshugget og brent for "tidelag" (dyrene også).
- Flere saker enn for trolldom og barnemord.
- Flest menn.
- Tilståelsessaker uten tortur, flere meldte seg selv.

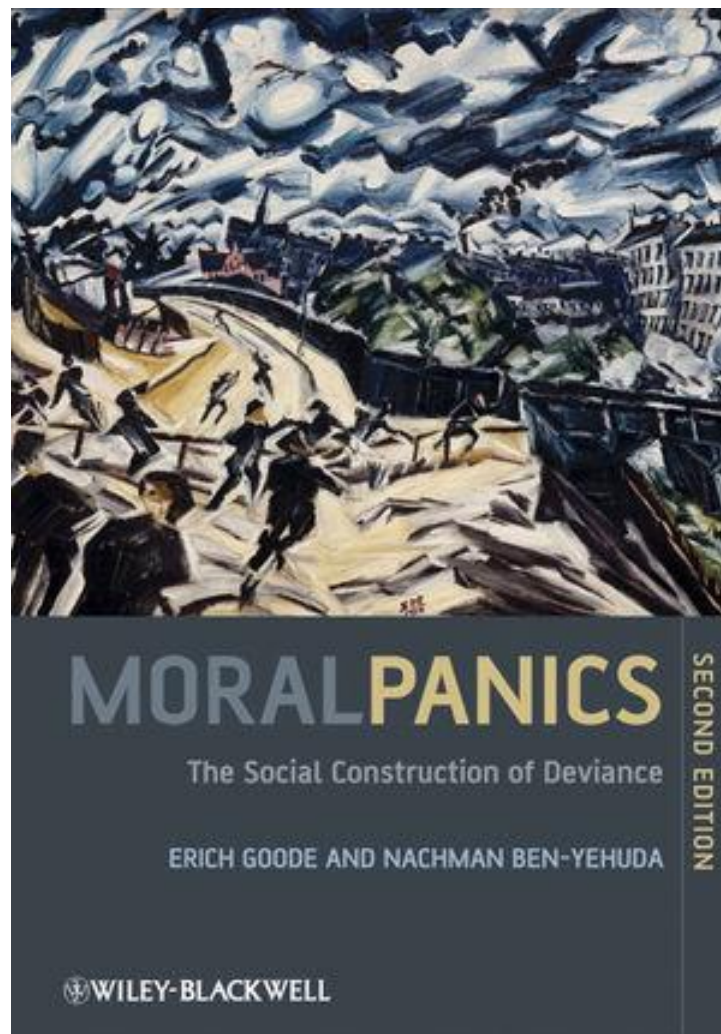

- Streng straff eneste mulighet for landet til å unngå Guds vrede, og for synderen til å unngå evig fortapelse.
- Grundet samfunnsmessig betydning kom mange anmeldelser av mistanker.
- Hvorfor denne panikk? Behov for syndebukker i en krisetid?
- I stedet spørre: Hvorfor var disse normene så viktige på dette tidspunkt?

- JLs svar: Handler om et grenseproblem, om et behov for å skille mennesker og dyr i denne tid.
- Bestialitet en synd mot naturen, mot det guddommelige skaperverk. Stor frykt for mulige avkom.
- Inngår det i en større prosess, hvor mennesket skaper avstand til naturen både utenfor seg selv og innenfor seg selv?

Hva er en moralsk panikk?

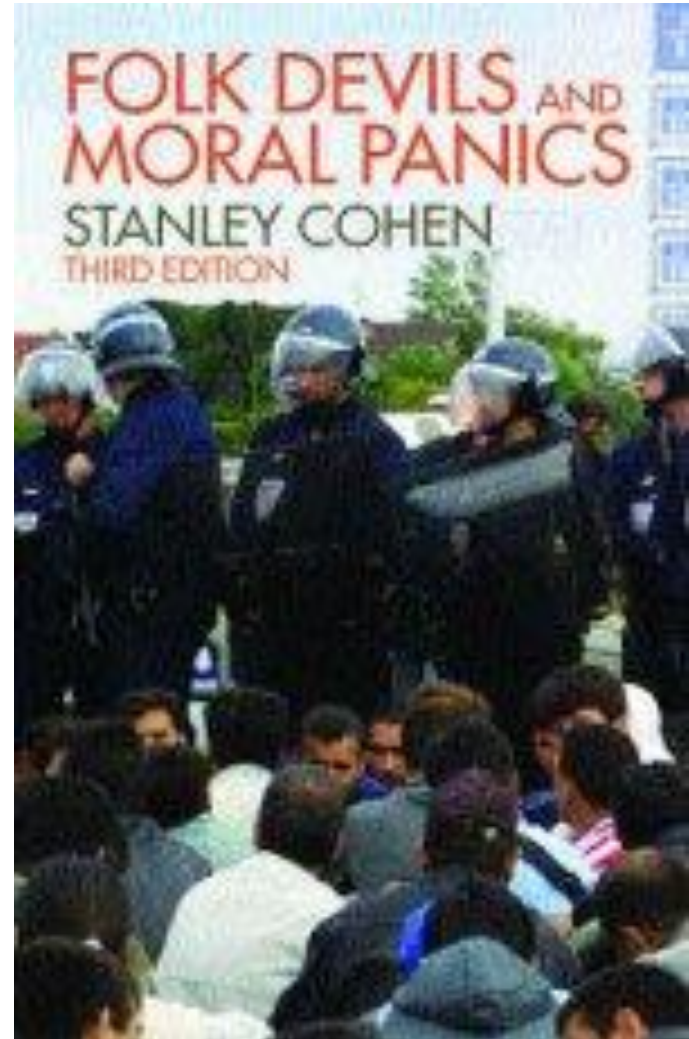
- ”... a scare about a threat or supposed threat from deviants or ‘folk devils,’ a category of people who, presumably, engage in evil practices and are blamed for menacing a society’s culture, way of life, and central values”
- ”... the concern (...) is out of proportion to the actual threat”

Begrepet ”moralsk panikk”

- ... ble introdusert av Stan Cohen (1972) med denne boka, som handler om ”mods and rockers”, og det hysteriet som oppsto i kjølvannet av noen begivenheter i en britisk badeby i 1964.

”Mods & Rockers”

- Mods: En subkultur med pent tøy og scootere.
- Rockers: Litt tøffere framtoning, oftere motorsykler og oftere arbeiderklassebakgrunn

Hva skjedde? Fem aktører

- En *ungdomsgruppe* laget noe bråk og hærverk
- *Politiet* reagerte med massearrestasjoner
- *Pressen* reagerte :”Day of Terror by Scooter Groups” – ”Wild Ones Invade Seaside”
- *Publikum* reagerte med frykt og forargelse
- *Politikere og lovgivere* reagerte med krav om strenge straffer, forslag om å heve alderen for å kjøre scootere mm.
- *Aksjonsgrupper* med krav om strengere straffer ble organisert

”Folk Devils”

- ... er ”gode fiender” (jf. Christie & Bruun)
- De kan demoniseres, ses som at de inkarnerer det onde
- Få vil forsvare dem – fordi få identifiserer seg med dem eller fordi det innebærer risiko (mistenkeliggjørelse) å forsvare dem

Andre eksempler

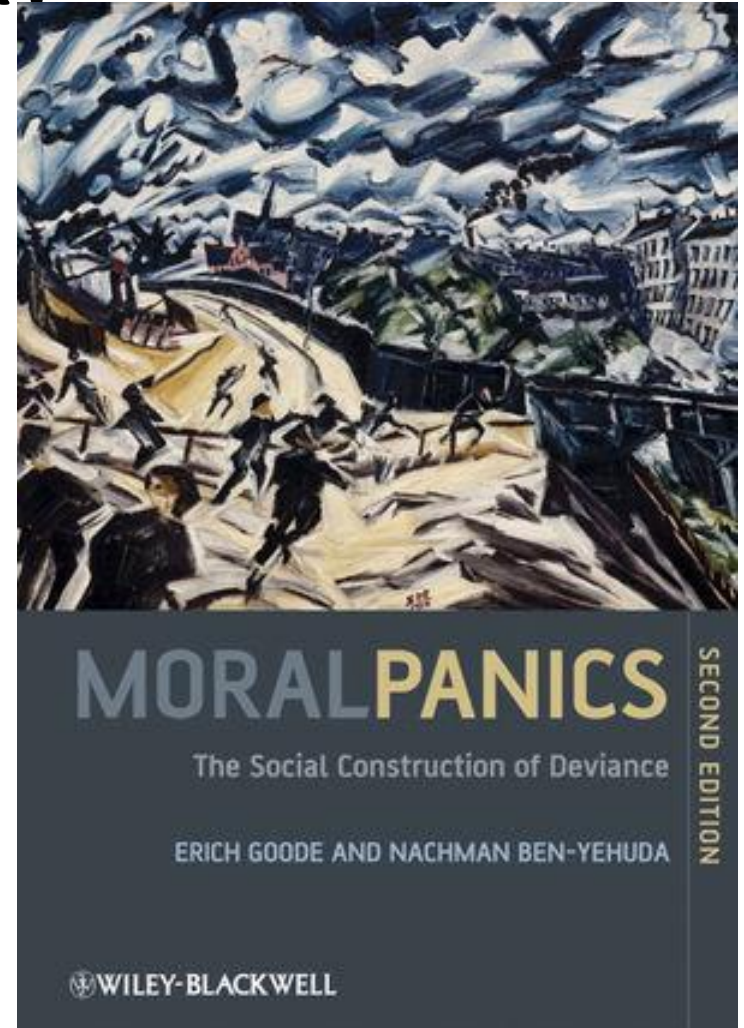
- Jødeforfølgelse, religiøse sekter (satanisme, islamisme), etniske minoriteter (sigøynere)
- Politiske bevegelser (kommunister), terror
- Rusmidler (alkohol, narkotika), doping
- Kulturelle uttrykksformer, ungdomskulturer rundt tøy og musikk (hippier, punkere), burkaer
- Seksuelle praksisformer (onani, hvit slavehandel, homoseksualitet, aids, pedofili)
- Nye medier (tegneserier, film, "videovold", "happy slapping", internettet)

- Ofte bekymring for ungdommen.
- Ofte dreier det seg om sex.
- Det skjer en eskalering av fiendebildet ...
- ... sammen med en konkurranse om å være mest mot.
- Skaper en selvforsterkende prosess.

- I dag: Nye panikker?
- Nye aktører/mobiliseringsmåter? (eks. facebook)

Om igjen: Hva er en moralsk panikk?

- "... a scare about a threat or supposed threat from deviants or 'folk devils,' a category of people who, presumably, engage in evil practices and are blamed for menacing a society's culture, way of life, and central values"
- "... the concern (...) is **out of proportion** to the actual threat"

”Ute av proporsjoner”

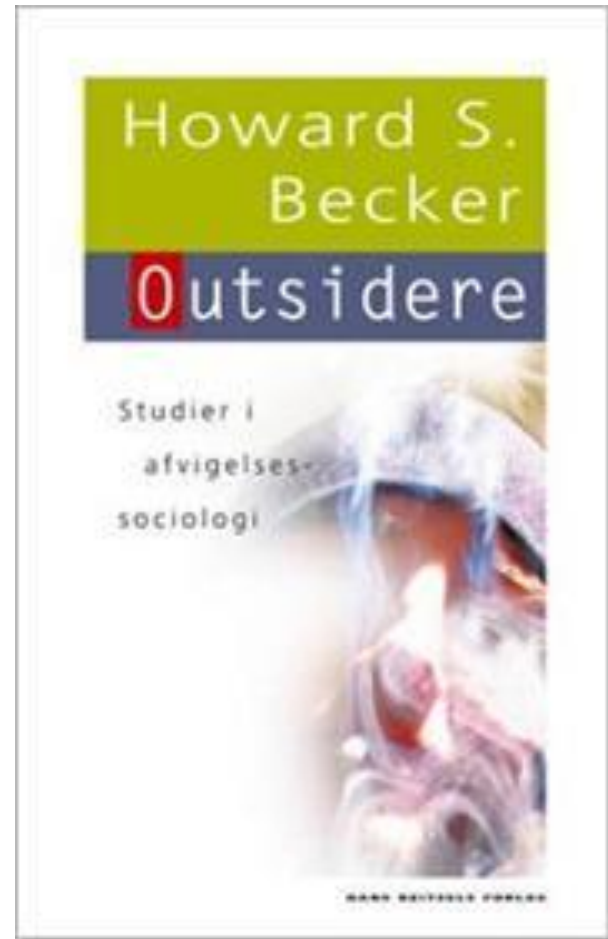
- Forutsetter en ide om riktige proporsjoner
- Hvordan vurdere det?
- Behøver panikken overhodet noe grunnlag?
- Finnes hekseri? Snuff? Organtyveri?
- Betyr det at man kaller noe for en moralsk panikk at man ikke anerkjenner at problemet finnes?

Hvordan oppstår moralske panikker?

- Ovenfra (eliten) – kirken, politikere
- Nedenfra (gressrøtter) – konspirasjonsteorier, rykter
- Interesseorganisasjoner – kvinnebevegelse, miljøbevegelse, fundamentalistiske trosamfunn
- I dag: mediene selv i alle roller ... (pyromaner og brannmenn)

Becker

- Hovedtese: En handling kan ikke være avvikende i seg selv, det blir den først når det stemples som det. Dreier oppmerksomheten fra handlingen til reaksjonen.
- De som stempler er moralske entreprenører, som er ute på moralske korstog.

Mathiesen

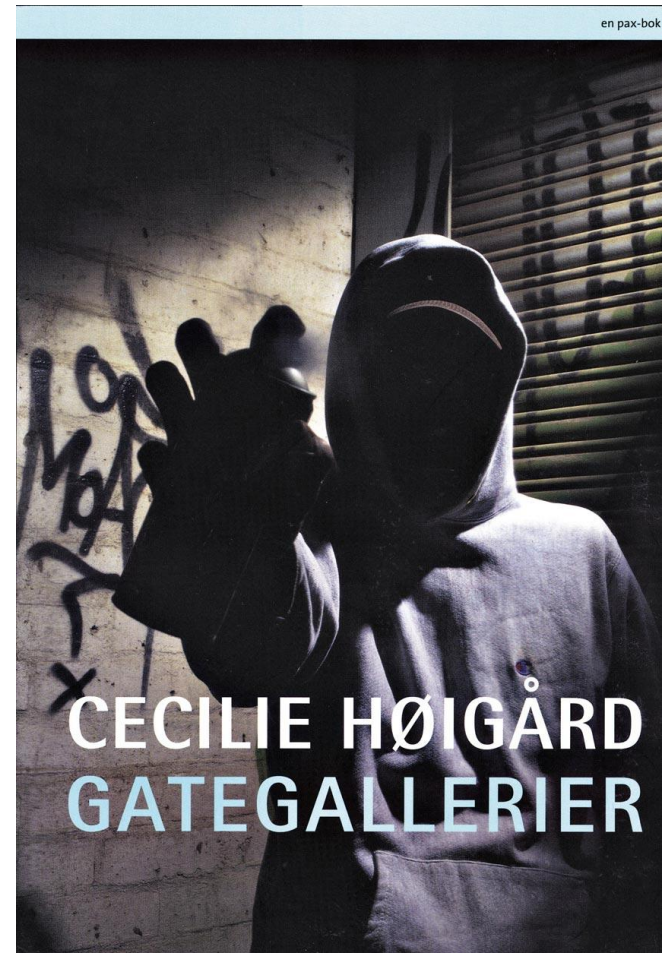
- ”Utviklingen i straffepolitikken i mange vestlige land i dag finner sted med bakgrunn i en omfattende moralsk panikk”
- Omfattende kritikk mot ”for liberal” avsoningspraksis ut fra enkeltsaker.
- Fakta overses.
- Stramninger innføres.
- Hvordan stoppes prosessene? Når er det nok? Fint eksempel fra inkvisisjonens slutt: Stillhet beste virkemiddel, for det fantes jo ikke hekser før de ble omtalt.

Åkerström

- Peker på at det er sjelden man analyserer publikums reaksjoner. Og er de så sterke som det antas?
- Ser empirisk på forholdet mediaoppslag om vold – registrert vold – angst for vold. Ikke veldig gode data, og ikke veldig klare sammenhenger. Men gode spørsmål.
- Og noe spesielt interessant rundt troen på at de andre er redde.

Grafittimalere

- Vokabular som moralsk panikk: "Korstog mot grafitti". Beskriver opprustning og demonisering, konstruksjon av en god fiende.
- Beskriver konsekvensene som selvoppfyllende profeti i form av at miljøet forråes.
- Moralsk panikk inngår her i en utstøttelsesprosess.

Konstruktivistiske perspektiver

- Järvinen om konstruktivisme:
- Spector & Kitsuse om konstruksjon av sosiale problemer: Sosiale problemer er resultater av prosesser hvor en gruppe eller et samfunn tolker noe eller noen som problem.
Forskningen bør interessere seg mer for problemdefinisjonene enn for problemene i seg selv. Det fordrer teorier og metoder som viser disse konstruksjonsprosessene.

Konstruktivisme

- Järvinen om Foucault: Sammenkobling av makt og viten. Diskursenes utvikling, relasjoner til hverandre (ikke til virkeligheten).
- Eks.: "Den narkomane" oppstår ikke av noen stoffer, heller ikke av en bestemt personlighet eller noen bestemte handlinger, men av en vitenskaplig diskurs om stoffavhengighet, som frambringer en bestemt forståelse. I neste omgang kan denne forståelsen bli grunnlag for en identitet.

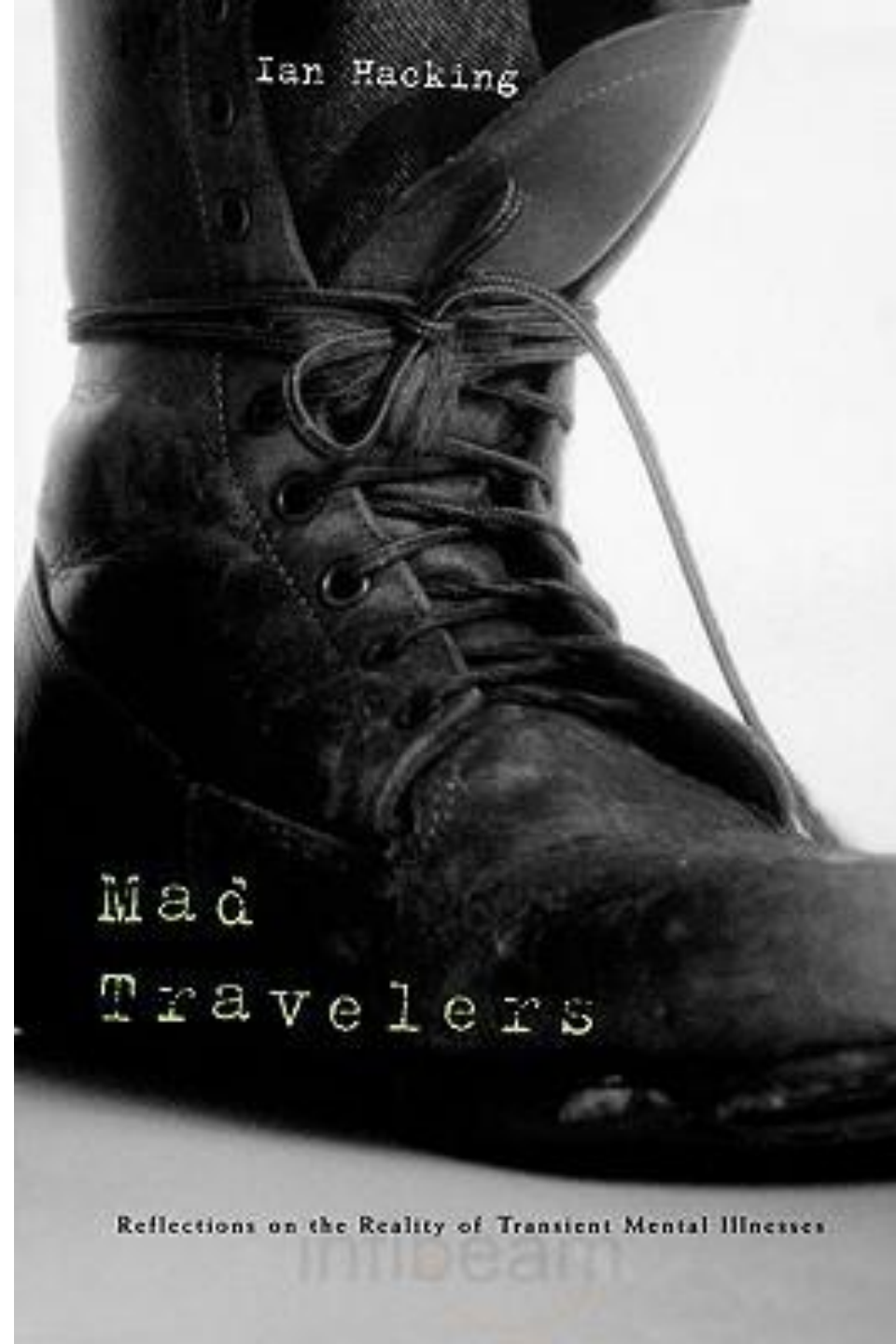

Konstruktivisme

- Ian Hacking (1999) *The Social Construction of What?*
- At seksuelle overgrep er en sosial konstruksjon betyr ikke at ikke handlingene finner sted, og også fant sted før, men at de på et tidspunkt forstås som "overgrep".
- Denne konstruksjonen er en forutsetning for en evt. moralsk panikk knyttet til overgrep (f eks om satanistiske overgrep mot barn). Neste steg påstander om stor utbredelse.

Hacking (1998)

- Tilsvarende finnes skiftende diagnoser – her om folk som bare gikk av sted, og ble diagnostisert av psykiatrien som tvangsmessig reisende.
- Som vår tids nye sykdommer, anoreksi, ADHD, ME osv.
- Kan det knyttes moralske panikker til dem?

Teoretiske perspektiver på moralske panikker

- Felles at ikke ser panikkene som *objektivt* begrunnet. De oppstår gjennom en bestemt oppfattelse av et fenomen, og det er denne oppfattelsen som skal forklares.
- *Funksjonalistisk*: Nyttige for samfunnet. Men mange panikker er ikke nyttige – eks. munkers fasteepidemier.
- *Stemplingsteoretisk*: Forskjellige definisjoner av fenomener, noen vinner fram med deres. Rommer ikke "grunnløse" konstruksjoner. Og beholder mer fokus på avvikene enn på fortolkningsprosessene.

- *Utstøtelsesperspektiv*: panikken settes inn i ramme av samfunnsmessige dominansforhold.
- *Konstruktivistisk*: I et strengt konstruktivistisk perspektiv er interessen på å analysere diskursene i seg selv. Så er moralsk panikk et umulig begrep, fordi vi ikke kan ta stilling til det disproporsjonale. Et moderat konstruktivistisk standpunkt benekter ikke at fenomener/ problemer kan eksistere objektivt, men hevder at vi ikke kan finne en forklaring på reaksjonene i fenomenet/problemet i seg selv.
- Perspektivene ikke nødvendigvis i motsetning til hverandre, men vektlegger/belyser forskjellige aspekter.